

ארץ הצבי

הצבי הוא מבעלי החיים האופייניים לנופי ארצנו עוד מימי התנ"ך. בגלל מקומו המרכזי בעולמו של האדם זכה הצבי לצורת נקבה – **צַבִּיָּה** – לעומת בעלי חיים רבים, כגון דוב, ששם משמש בתנ"ך לזכר ולנקבה גם יחד. בן הצבי זכה אף הוא לשם משלו – **עֶפְרָה** – שם המשותף לו ולבן האייל. צורת הרבים של **צַבִּי** היא **צַבִּיִּים** או **צַבָּאִים**.

רגליו הקלות של הצבי עשאוהו סמל למהירות. על אחיו הזריז של יואב בן צרויה נאמר: **"וַיַּעֲשֶׂהֶאֱל קַל בְּרַגְלָיו כְּאַחַד הַצַּבִּים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה"** (שמואל ב ב, יח), בשיר השירים הרעיה אומרת לדוד: **"בָּרַח דָּוִד וַיְדַמָּה לְךָ לַצַּבִּי אוּ לְעֶפְרָה הָאֲיִלִּים עַל הַרֵי בְשָׁמִים"** (ח, יד), ובפרקי אבות אנו מוצאים את הנחייתו של יהודה בן תימא: **"הווי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים"** (ה, כ). גם הפתגם **"הניח מעותיו על קרן הצבי"** (משנה כתובות יג, ב), הנאמר על אדם שהשקיע את כספו בעסק מפוקפק, מתקשר כנראה למהירותו של הצבי ולקושי הרב להשיגו. על אף נוכחותו הבולטת של הצבי קל הרגליים בארצנו, סביר שהביטוי הידוע **אַרְץ הַצַּבִּי** אינו קשור לשמו של בעל החיים. את המילה **צַבִּי** שבביטוי זה – הלקוח מספר דניאל – מקובל לשייך לשורש השמי צב"י המציין רצון. שורש זה שונה מן השורש של שם החיה כפי שאפשר ללמוד מהשוואה ללשונות שמייות אחרות: במקבילות שלו בארמית ובערבית בא העיצור **צ** כבעברית, ואילו בשם החיה באים תמורת ה-**צ** עיצורים אחרים: **ט** בארמית ו-**ظ** בערבית. השורש צב"י במשמעות 'רצון' רגיל בלשון הארמית, וייתכן שממנה הוא חדר אל העברית. הצירוף **אַרְץ הַצַּבִּי** דומה אפוא לצירופים אחרים המתארים את ארץ ישראל: **אַרְץ חֲמָדָה** (מן התנ"ך) ו**אַרְץ חֶפְץ** (מלשון הפיוט).

בכמה מקומות בתנ"ך, וכנראה אף בצירוף **אַרְץ הַצַּבִּי** עצמו, המילה **צַבִּי** מציינת תפארת, יופי והדר. משמעות זו נתגלגלה מן המשמעות הבסיסית של השורש צב"י – מן הרצון אל הדבר שרוצים אותו. גלגול משמעות דומה קיים במילים **נְחָמָד**, **חֲמוּד**, **חֶמֶד**, **חֲמָדָה** ומחמדים המציינות כולן דברים נאים וטובים, דברים שבני אדם חומדים אותם.

שימושה של המילה **צַבִּי** במשמעות של הדר ותפארת ניכר במיוחד בבואה לצד מילים נוספות בעלות משמעות קרובה, כגון בנבואת ישעיהו לעתיד לבוא: **"בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח ה' לַצַּבִּי וּלְכַבֹּד, וּפְרִי הָאָרֶץ לְגֵאוֹן וּלְתַפְאֵרֶת לְפָלִיטַת יִשְׂרָאֵל"** (ד, ב). רבים קושרים לענייננו גם את דברי הפתיחה של קינת דוד: **"הַצַּבִּי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים"** (שמואל ב א, יט). על פי זה לפנינו קריאת צער על כבוד ישראל ותפארתו שנפגעו עם מותם של שאול המלך ובנו יהונתן – ידיד נפשו של דוד.

המילה **צַבִּיּוֹן**, שמקורה בלשון חכמים, שייכת אף היא לשורש זה. כשנאמר במדרש: **"אלו אבות שעשו צביוני"** (שיר השירים רבה ז, א) הכוונה היא 'שעשו רצוני'. אך דברי התלמוד הבבלי "כל מעשה בראשית לקומתן נבראו, לדעתן נבראו, לצביונן נבראו" (ראש השנה יא ע"א) פתחו פתח לפירושים כמו 'יופי', 'תואר' ואף 'דמות', 'צורה'. מן הפירושים האלה נתגבשה משמעות המילה כפי שהיא משמשת בימינו: אופי, גוון וסגנון – צביון יהודי, צביון ממלכתי, צביון חגיגי.

נסיים בקטע מתוך פיוט לשמיני עצרת מאת דונש בן לברט:

דוּד מֵאֵז בָּרַח בְּצַבִּי / נִפְשִׁי לְרֵאוֹתוֹ נִכְסְפָה, // מִי יִתֵּן לִי אֶרֶץ צַבִּי / בְּכַנְף נֶשֶׁר אֶתְעוֹפְפָה, //

אולי אִמְצֵא שֵׁם אוֹהֲבִי / וּבְצֵל דוּדִי אֶסְתַּוְּפָה.